2021-22

POWER OF KNOWLEDGE

An International Multilingual Quarterly Peer Review Refereed Research Journal

VOLUME - I ISSUE - I
April to june 2021

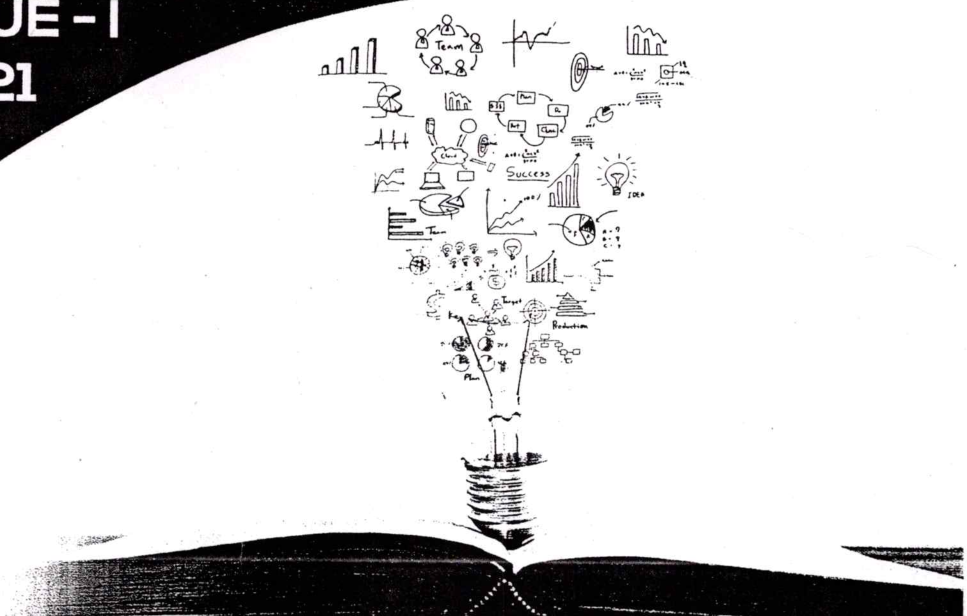

ARTS | COMMERCE
SCIENCE | AGRICULTURE
EDUCATION | MANAGEMENT
MEDICAL | ENGINEERING & IT I LAW
PHARMACY | PHYSICAL EDUCATION
SOCIAL SCIENCE | JOURNALISM
MUSIC | LIBRARY SCIENCE |

www.powerofknowledge.co.in
E-mail : powerofknowledge3@gmail.com

Editor
Professor Dr.Sadashiv H. Sarkate

28	85 व्या अखिल भारतीय मराठी नाट्य संमेलनाध्यक्ष मा.श्री.सुरेश खरे यांच्या अध्यक्षीय भाषण	प्रा. श्री. वाल्हळ नरेंद्र पांडुरंग	108-111
29	इतिहासाची शोकात्मिक कथा:जुबा	प्रा.मुतवल्ली मैजोद्दीन	112-117
30	राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांचे शैक्षणिक विचार	प्रा. डॉ. दादाराव गुंडरे	118-123
31	उत्तम कांबळे यांच्या पारध्याची गाय या साहित्यकृतीचा संक्षिप्त मागोवा	प्रा. डॉ. सुभाष निवृत्ती शेकडे श्री रामदास धोंडिबा टेकाळे	124-126
32	शेतकरी संघटनेची चळवळ : सामर्थ्य आणि मर्यादा	प्रा.डॉ. गजानन जाधव	127-129
33	मराठी साहित्यात असलेलेकादंबरी वाङ्मयाचे स्वरुप व महत्व	सारिका संदिपान फरांडे	130-134
34	दलित आत्मकथेत आलेली शाळेतील अस्पृश्यता	प्रा. डॉ.नामदेव शिनगारे	135-139
35	सांस्कृतिक मूल्यांची जोपासणा करणारी दीर्घ किवाता :शेणाला गेलेल्या पोरी	प्रा.बाजीराव कृष्णाजी पाटील	140-148
36	युद्ध नको बुद्ध हवा	डॉ. पुरोषत्तम गुणवंतराव पखाले	149-151
37	अनुवादित साहित्य तंत्र आणि स्वरुप	डॉ. विठ्ठल केदारी	152-155
38	टोपी शुक्ला में चित्रित आधुनिक समस्याएँ	प्रा. कलशेट्टी महादेव काशिनाथ	156-159
39	आपका बंटी उपन्यास में चित्रित बाल मनोविज्ञान	डॉ. सिध्देश्वर विठ्ठल गायकवाड	160-163
40	बुद्ध वाणी में पाली	प्रशांत हाबु शिंदे	164-167
41	भारतीय समाज और दलित जीवन	गायकवाड रंजना शिवाजीराव	168-173
42	तुलसीदार के काव्य की प्रासंगिकता	डॉ. बोईनवाड एन.एन	174-177
43	भारतातील सर्वाजनिक सहभागाचे मॉडेल Rural Developent	डॉ. गजानन देवराव चिट्टेवाड	178-182
44	19 व्या शतकाचा प्रारंभ आणि महाराष्ट्रातील सामाजिक व धार्मीक घडामोडी	प्रा.डॉ.जाधवर बी.डी.	183-185
45	रांजणी गावातील नागशिल्प	डॉ.सावंत के.डी.	186-188
46	राजर्षी शाहूमहाराज यांचे स्त्री शिक्षणविषयक कार्य	प्रा.राजाभाऊ चव्हाण	189-192
47	नविन कृषी कायदे आणि कृषी उत्पन्न बाजार समिती	प्रा. डॉ. मुजमुले बी. एस.	193-197
48	महाराष्ट्रातील अंगणवाडी सेविकांच्या आर्थिक व सामाजिक स्थितिचा कार्यात्म आढावा : सातारा जिल्हा	सुनिता बनकर	198-201
49	बी.एड द्वितीय वर्ष आंतरवासिता ऑनलाईन माध्यमातुन उपकम व परिणामकारकतेचा अभ्यास	डॉ. वैशाली शा. कंकाळे	202-203
50	कोकण आदिवासी जमातीची निसर्ग संस्कृती आणि सामाजिक जीवनाचा अभ्यास	प्रकाश महादू गावित	204-207
51	जयपूर -अत्रोली घराण्याची परंपरा व वास्तवता यांचा अभ्यास	डॉ. विनोद ठाकूर देसाई	208-213

ाण झाली आहे
व स्पर्धा करू
रख्या बाबीतून
पभोक्ता मध्ये
स्थेची काळजी
सौदार्य अशा
तो रुजण्यास
र्थकारण नव्या
ोन संकल्पना
ी करण्यापेक्षा
किती कुटुंबे
ी वाट धरता
ो जात आहे.
ालंब बचत
मागे बँकांची
क्तीच साऱ्या
र्वसमावेशक

Power of Knowledge Peer Review Journal, Volume 1, Issue 1 April to June 2021 ISSN 2320-4494 Impact factor 2.7286

19 व्या शतकाचा प्रारंभ आणि महाराष्ट्रातील सामाजिक व धार्मीक घडामोडी

प्रा.डॉ.जाधवर वी.डी.
इतिहास विभाग प्रमुख
बलभीम महाविद्यालय,बीड

प्रस्तावना :-

जागतीक इतिहासाचा अभ्यास करतांना असे दिसुन येते की, जगातील विविध देशात सातत्याने वेळोवेळी बदल झालेले दिसतात.उदाहरण आपणास चिन, रशिया, जपान, अमेरिका या शिवाय इतर देशांच्या इतिहासाचा दाखला देता येईल.शासन व्यवस्था बदलली की, आपोआपच राजकिय घडामोडी तर झपाट्याने बदलत जातात.पण सामाजिक आणी धार्मीक जिवनात ही काही प्रमाणावर परिवर्तन झाल्याचे दिसते.भारत देशाचा ही विचार केला तर तो सुध्द सुद्धा अपवाद नाही भारतीय भूमीवर जेव्हा अनेक परकीयांनी एक हाती अमल प्रस्थापीत केला तेव्हा तर सातत्याने सामाजिक आणी धार्मीक जिवनात बदल होत गेले.1818 च्या पुर्वी भारतातील आजच्या महाराष्ट्र भूमीचा विचार केला तर पेशवाईच्या काळात आणी पेशवे पूर्व म्हणजे शिवकाळात सामाजिक आणी धार्मीक बदल झाल्याची अनेक उदाहरणे आपणास देता येतील. 1818 मध्ये जेव्हा 1713 पासुन राज्यकारभार करणाऱ्या व्यवस्थेचे अस्तित्व नष्ट होते. आणि तेथे ब्रिटिश राजवट सुरु होते. त्या प्रदेशाला आपण महाराष्ट्र असे म्हणतो. परंतु हा महाराष्ट्र त्या काळामध्ये अस्तीत्वात आलेला नव्हता त्यांची निर्मितीच संयुक्त महाराष्ट्राच्या चळवळीनंतर म्हणजे 1 मे 1960 मध्ये झाली आणि त्यामुळे 1मे 1960 हा दिवस महाराष्ट्र स्थापना दिन म्हणून साजरा केला जातो.मराठवाडा विभागातील तेव्हाचे 5जिल्हे व सध्याचे आठ जिल्हे या सर्व परिसरावर (1724-1948) या काळात निजामाची सत्ता होती, याच काळात कोकण, पश्चिम महाराष्ट्र,यावर मात्र इंग्रजांचीच राजवट होती, सद्याचा गुजरात हा पूर्वीचा मुंबई प्रांताचाच भाग होता. याशिवाय विदर्भातील बुलढाणा, अमरावती, यवतमाळ, अकोला हे सर्व जिल्हे 1803 मध्ये नागपुरकर भोसल्यांनी इस्ट इंडीया कंपनीशी करार केला त्यामुळे ते इंग्रजांना मिळाले, पुढे इंग्रजांनी हा प्रदेश निझामाला बक्षीस दिला पण निझामावर इंग्रजांच खूप कर्ज त्याची परतफेड करणे अशक्य झाले तेव्हा इस. 1853 मध्ये वऱ्हाडचा प्रांत निझामाने ब्रिटीशांना दिला. म्हणजे विदर्भाचा काही भाग आपल्या ताब्यात होता तोपण इंग्रजाच्या ताब्यात गेला.

या अस्थीरतेच्या काळात महाराष्ट्राच्या या भूमीत अनेक राजकीय स्थित्यंतरे होत होती.नव नवीन सत्तांचा उदय होत होता पण सामाजिक जिवनात मात्र कोणत्याही प्रकारचा बदल झालेला दिसुन येत नव्हता परंतू ब्रिटीशांची राजवट पाश्चात्य शिक्षण, पाश्चात्य विचार, या घटनामूळे महाराष्ट्रतील जीवन पध्दतीला,संस्कारांना समजुती व श्रध्दा यांना आव्हान मिळाले एक प्रकारची नव जागृती समाजजिवनात घडुन आली असे म्हटले जाते.

19 वे शतकाचा प्रारंभ समाजजीवन : महाराष्ट्रात वास्तव्य करणाऱ्या समाजात अनेक जाती आणी उपजाती अस्तीत्वात होत्या.प्रत्येक जातीला आपल्या स्थानाच्या अनुषंगाने सामाजिक, विशेषाधिकार व त्यांची कर्तव्ये ठरवून दिलेली होती, त्यांच्या सर्व स्वातंत्र्यावरती वेगवेगळी बंधने घातली होती याच काळात म्हणजे 1707 ते 1818 मध्ये पेशवे सत्तेवर होते त्यामुळे जातीसंस्थेत त्यांना आगृक्रम होता.राजकारणावर पेशव्यांचा पगडा होता त्यामुळे समाजजिवनावर सुध्दा ब्राम्हणाचे वर्चस्व होते. ब्राम्हणांच्या संदर्भात जरी वरिल स्थिती असली तरी त्यांच्यामधे सुध्दा संघटन नसे त्यांच्या देशी